

Nerimas ir baimė kaip kasdienybės nuotaikos Heideggerio *Būtyje ir laike*

Justinas Grigas

Vilniaus universiteto
Filosofijos institutas
E. paštas justinas.grigas@fsf.vu.lt
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9807-4793>

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama fenomenologinė nerimo (*Angst*) ir baimės (*Furcht*) nuotaikų analizė Heideggerio *Būtyje ir laike*. Kūrinyje Heideggeris šias nuotaikas apmąsto kaip kasdienybės galimybės sąlygas. Jis teigia, kad nerimas – latentiška kasdienybės nuolatos sąlygojanti nuotaika, tačiau eksplicitiškai nepasako, kokia yra nuotaikų „latentškumo“ prasmė. Straipsnyje argumentuojama tezė, kad latentškumą Heideggeris apmąstė kaip kasdienybei būdingą užmiršimo struktūrą; nagrinėjami *Būtyje ir laike* aprašomi nerimo užmiršimo būdai. Pirmoje straipsnio dalyje trumpai aptariama Heideggerio kasdienybės samprata. Antroje dalyje kaip viena svarbiausių kasdienio nerimo užmiršimo formų yra interpretuojama baimės nuotaika; baimės struktūra išskleidžiama kaip nerimo užmiršimas įsitraukiant į kasdienius rūpesčius. Trečioje dalyje kaip nerimo užmiršimo formos interpretuojamos trys Heideggerio ekspliciuojamos kasdienybės charakteristikos: plepalai, smalsulys ir dviprasmybė. Tyrimo metu kasdienybė atsiskleidžia kaip dvilypė užmiršimo struktūra.

Pagrindiniai žodžiai: baimė, nerimas, kasdienybė, latentškumas, užmiršimas, dviprasmybė

Anxiety and Fear as Moods of Everydayness in Heidegger's *Being and Time*

Abstract. The paper considers the phenomenological analyses of anxiety (*Angst*) and fear (*Furcht*) found in Heidegger's *Being and Time*. In his work Heidegger considers these moods as the conditions of possibility of everydayness. He claims that anxiety is a mood which, in a latent manner, constantly determines everydayness; however, he does not explicitly clarify the meaning of mood having a “latent” form. The paper argues for the thesis that Heidegger considered “being latent” in terms of the structure of *forgetting*, which is characteristic to everydayness; the paper investigates the means of everyday forgetting described in *Being and Time*. The first part of the paper briefly discusses Heidegger's conception of everydayness. The second part interprets the mood of fear as a primary mode of everyday forgetting and explicates the structure of fear as a self-forgetting participation in everyday concerns. In the third part, three main characteristics of everydayness – idle talk, curiosity and ambiguity – are presented as a means of everyday forgetting. In the course of the analysis, everydayness is revealed as a twofold structure of forgetting.

Keywords: fear, anxiety, everydayness, latent, forgetting, ambiguity

Padėka. Autorius nuoširdžiai dėkoja Vilniaus universiteto docentui dr. Mintautui Gutauskui ir straipsnio recenzentams už naudingas pastabas rengiant straipsnį.

Received: 11/01/2022. Accepted: 14/02/2022

Copyright © Justinas Grigas, 2022. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Šiame straipsnyje sieksiu rekonstruoti ir išskleisti Martino Heideggerio *Būtyje ir laike* implicitiškai glūdinčią galimybę interpretuoti nerimo (*Angst*) nuotaiką kaip *kasdienybės* fenomeną. Tyrimas aktualus dvejoja prasme:

1) Remiantis *Būtimi ir laiku*, *Angst* reiškiasi dviem pavidalais: kaip tiesioginis, *nekasdienis*, pačią kasdienybę nuprasminantis Nieko (*das Nichts*) išgyvenimas ir kaip netiesiogiai *kasdienybę nuolatos* sąlygojantis neįjaukumas (*Unheimlichkeit*). Heideggeris nerimą išsamiausiai aptaria kaip *nekasdienį* fenomeną; kūrinyje mąstytojas siekia artikuliuoti *ontologinio* mąstymo galimybės sąlygas, nerimą laikydamas pavyzdine ontologinio mąstymo nuotaika, o ontines nerimo analizės palieka antrame plane. Panašiai ir dalis Heideggerio tyrinėtojų koncentruojasi į ontologinę nerimo prasmę (e. g. Elkholly 2008; Luks 2020). Šio straipsnio prieiga prie nerimo kitokia – *antropologinė* (Piette 2014): siekiu pateikti detalesnę nerimo *ontinės* (t. y. jo konkrečių apraiškų kasdienybėje) analizės rekonstrukciją. Straipsnyje nagrinėju gerai žinomą Heideggerio tezė apie nerimą / neįjaukumą kaip pamatinę *kasdienybės galimybės sąlygą*: „nerimas latentiškai nuolatos sąlygoja būti-pasaulyje“¹ (Heidegger 2002: 189), o pati kasdienybė yra „pabėgimas <...> nuo neįjaukumo“² į „viešosios erdvės prieglobstį“² (*ibid.*: 189). Kitaip sakant, tai mintis apie kasdienybę kaip neįjaukumo vengimą bei nuolatinį, tačiau „paslėptą“ neįjaukumo poveikį kasdienybei. Nors ši tezė gerai žinoma ir tyrinėta (Magurshak 1987; Piette 2014; Neuber 2017), skaitytuose tyrimuose menkai detalizuota lieka pati neįjaukumo „vengimo“ bei jo „latentiško“ veikimo kasdienybėje prasmė. Kaip pagrįstai pastebi Neuber, pats Heideggeris čia palieka neaiškumą (Neuber 2017: 1569). Tad šio straipsnio leitmotyvas yra klausimas: ką reiškia nerimo / neįjaukumo „latentiškumas“, reiškimasis kasdienybėje „paslėptu“ būdu? Straipsnyje argumentuoju, kad atsakymą į šį klausimą Heideggeris turi: latentiškumą artikuliuoja kaip kasdienybei būdingą *užmiršimo / užsimiršimo* (*Vergessen / Sichvergessen*) struktūrą. Neįjaukumą turėdamas omenyje kaip pamatinę užmiršimo prielaidą, straipsnyje nagrinėsiu konkrečias, kasdienes neįjaukumo užmiršimo formas.

Didžiausią dėmesį skirsiu originaliai ir taip pat menkai tyrinėtai Heideggerio išvalgai, kad viena pagrindinių neįjaukumo užmiršimo formų yra *baimės* (*Furcht*) nuotaika, kurią mąstytojas apibrėžia kaip „į „pasaulį“ įklimpusį, neautentišką ir nuo savęs paties paslėptą nerimą“³ (Heidegger 2002: 189). Teiginyje minimą nerimo „paslėpimo“ momentą artikuliuosiu būtent kaip neįjaukumo užmiršimą, kuris reiškiasi kaip baimė dėl „savo vietos pasaulyje“ ir užsimiršimas „kasdieniuose rūpesčiuose“. Kaip fundamentalią baimės charakteristiką išryškines užmiršimo struktūrą taip pat parodysiu, kad analogišką struktūrą taip pat galima atpažinti Heideggerio nurodomose, trijose pagrindinėse kasdienybės charakte-

¹ „die Angst latent das In-der-Welt-sein immer schon bestimmt“. Čia ir toliau fragmentų iš *Būties ir laiko* vertimas – mano, J. G. *Būti ir laiką* į lietuvių kalbą išvertė Tomas Kačerauskas (Heidegger 2014), tačiau straipsnyje cituojamus fragmentus verčiu atskirai. Tokį pasirinkimą lėmė Heideggerio kalbos daugiareikšmiškumas ir straipsnyje nagrinėjamas teorinis kontekstas, kurie skatino Heideggerio mintį lietuviškai išreikšti kitaip.

² „die verfallende Flucht in das Zuhause der Öffentlichkeit ist Flucht vor <...> der Unheimlichkeit“.

³ „an die »Welt« verfallene, uneigentliche und ihr selbst als solche verborgene Angst“.

ristikose: plepaluose (*Gerede*), smalsulyje (*Neugier*) ir dviprasmybėje (*Zweideutigkeit*). Tyrimo metu išryškės dvilypė ir prieštaringa nerimo užmiršimo struktūra: viena vertus, užsimiršimas baimėje dėl „savo vietos pasaulyje“; kita vertus, nuolat atsinaujinantis, neįtakojamas motyvuojamas *nusigręžimas* nuo savo konkrečios „vietos pasaulyje“ ir jos užmiršimas žvelgiant „tolyn“, į kitas, neturimas buvimo pasaulyje galimybes.

2) Kartu tyrimas sprendžia termino *Angst* vertimo į lietuvių kalbą problemą. Apie *Angst* vertimo problemą ir istoriją jau rašiau kitame savo straipsnyje, kuriame nagrinėjau giminingą Sørenio Kierkegaardo *Angest* koncepciją (Grigas 2021). Kaip pastebėjau, Lietuvoje lig šiol įprastas Arvydo Šliogerio pasiūlytas *Angst* vertimas terminu „baimė“ (Heidegger 1992: 119), tačiau aš *Angst* verčiu kaip „nerimą“, o „baimę“ palieku termino *Furcht* vertimui. Tokį pasirinkimą tikiuosi pagrįsti pačiu *Būties ir laiko* turiniu: tikiuosi pademonstruoti, kad *Angst* vertimas terminu „baimė“ nėra tinkamas turint omenyje fenomeninį pagrindą, į kurį *Angst* nurodo. Apžvelgiant *Angst* vertimo istoriją (Grigas 2021: 149) susidaro įspūdis, kad ligšiolinis *Angst* vertimas atsižvelgė į *nekasdienę* nerimo prasmę, traktuodamas nerimą kaip „baimę Nieko akivaizdoje“, „objekto neturinčią baimę“ ir pan. Šiuo požiūriu aktualus pasirinkimas analizuoti *Angst* būtent kaip *kasdienybės* fenomeną: tai leis suvokti platesnį *Angst* konotacijų lauką.

Heideggerio kasdienybės samprata

Prieš pradėdant nerimo ir baimės nuotaikų analizę, svarbu bendrai pakomentuoti Heideggerio kasdienybės sampratą. Kasdienybės (*Alltäglichkeit*) sąvoka nurodo į *buvimo būdą*, kuriame štai-būtis būva „visų pirmiausia ir dažniausiai“. Iš dalies tai yra nuoroda į konkretų sociokultūrinį kontekstą, kuriame štai-būtis egzistuoja „kiekvieną dieną“. Tačiau tiksli šio termino prasmė nurodo į *būdą*, kuriuo štai-būtis egzistuoja savo konkrečioje egzistencinėje situacijoje. Tai yra buvimas pasaulyje indiferentišku (*indifferent*) būdu, kuriame viena diena yra „daugmaž tokia pat“, kaip ir kita, „dauguma dalykų“ yra „suprantami“, o su žmonėmis sieja „kasdieniški“, t. y. įprasti ir pragmatiški santykiai. Heideggeris pabrėžia, kad kasdienybės indiferentiškumas yra *pozityvi* kasdienės štai-būties charakteristika, t. y. ne trūkumas, o savita štai-būties kokybė – kasdienybės vidutiniškumas (*Durchschnittlichkeit*). Kasdienybės sąvoka rodo į buvimą vidutinišku, subendrintu būdu, kuriame kasdienių reiškinių individualumas ir unikalumas yra paslėptas po „suprantamumo“ ir „kasdienių rūpesčių“ šydu.

Eksplikuodamas kasdienybės struktūrą, Heideggeris kaip vieną iš aspektų išryškina jai būdingą štai-būties savimonės formą – *neautentiškumą*. Egzistuojama vidutiniškos kasdienybės būdu, „save“ štai-būtis supranta per (fenomenologiškai suprastą) „pasaulį“. Heideggerio žodžiais, štai-būtis (*Dasein*) yra būtis-pasaulyje (*in-der-Welt-sein*). Tačiau pats „pasaulis“, fenomenologiškai žvelgiant, įprastai visų pirmiausia yra duotas kaip štai-būtiškas (*daseinsmäßig*) pasaulis, t. y. toks, kuriame individas save orientuoja kitų, sąmoningai-asmeniškai egzistuojančių būtybių kontekste. Pasaulis visų pirma yra duotas kaip „viešoji erdvė“ (*Öffentlichkeit*). Visi esiniai, įskaitant ir štai-būtį, atsiveria visų pirma viešosios erdvės ribose. Kasdienė štai-būties savimonė yra neautentiška būtent šia

prasmė – save suvokia per viešąją erdvę; tiksliau sakant, per, viešosios erdvės požiūriu, reikšmingas (arba ne) egzistencines galimybes. Neautentiška savimonė yra viešosios erdvės subjektas, t. y. yra viešosios erdvės „galioje“. Pabrėždamas kasdienei savimonei būdingą anonimiškumą Heideggeris nurodo, kad neautentiškos kasdienybės subjektas yra „aš“ kaip „žmogus“ (*das Man*), t. y. „aš“ kaip „vienas iš“ viešajame pasaulyje dalyvaujančių „žmonių“ (*ibid.*: 126).

Šio straipsnio kontekste ypač svarbi yra kasdienybę charakterizuojanti *įklimpimo* (*Verfallen*) į pasaulį sąvoka. Ši sąvoka nurodo į tai, jog kasdienybę charakterizuojanti neautentiška savimonė yra *procesas*, t. y. nuolat atsinaujinantis vyksmas, kuriame štai-būtis vis iš naujo klimpsta į viešąją erdvę, patekdama jos galion (tačiau turi galimybę ir iš jos išbristi). Heideggerio požiūriu, būtent nuotaikos, o konkrečiau – nejaukumo nuotaika, – yra viena kertinių įklimpimo į viešąją erdvę prielaidų. Kaip minėjau įvade, „įklimpstantis pabėgimas į viešosios erdvės prieglobstį yra bėgimas nuo buvimo-ne-namie, tai reiškia, nuo nejaukumo, kuris glūdi štai-būtyje“⁴ (Heidegger 2002: 189). Toliau noriu parodyti, kad nejaukumo nuotaika ne tik grindžia patį neautentiškos savimonės, kaip įklimpimo į viešąją erdvę, procesą, tačiau kartu savitai struktūroja ir sąlygoja patį viešosios erdvės ir jos kasdienybės „turinį“.

Baimė kaip užmiršimo forma

Šiame skyriuje Heideggerio aprašytą baimės (*Furcht*) nuotaiką pristatysiu kaip vieną iš principinių *kasdienybės nuotaikų*, formuojančių kasdienybę įvade minėta prasmė: kaip kasdienybei būdingo užsimiršimo „kasdieniuose rūpesčiuose“ pagrindą. Atsispirsiu nuo Heideggerio teiginio, kad baimė yra „į „pasaulį“ įklimpęs, neautentiškas ir nuo savęs paties paslėptas nerimas“. Eksplikuosiu šiuos baimės momentus: a) bendrą baimės prasmę, b) nerimą ir įklimpimą į (viešąjį) pasaulį kaip baimės prielaidą ir c) baimės, kaip nerimą paslepiančio fenomeno, prasmę.

(a) Ką Heideggeris turi omenyje kalbėdamas apie baimę? Kokius konkrečius fenomenus konceptualizuoja šis terminas? Kaip vienas iš baimę iliustruojančių pavyzdžių galėtų būti tai, ką jaustume, pvz., miške netikėtai sutikę nuodingą gyvatę ir išsigandę, kad ji mums įkąs. Baimė būtų jausmas, apimantis mus, kuomet susiduriame su kažkuo grėsminga. Tačiau Heideggeriui baimė yra ne visai tai. Kalbėdamas apie baimę omenyje jis turi ne pavienius baimės atvejus, o veikia baimę kaip *grėsmingų objektų galimybės sąlygą*. Baimės pagrindas yra *Furchtsamkeit* – baimingumas – t. y. „nusiteikimas“ bijoti kaip tam tikras buvimo būdas (*ibid.*: 142). Tai yra remiantis transcendentaline filosofija plėtojama įžvalga, jog ne objektas ar esinys „iš savęs“ sukelia baimę, o apskritai objekto bijoti pradėdame tuo pagrindu, kad esame *furchtsam* – baimingi. Baimingumas – viena iš štai-būties nuotaikų – yra *galimybės sąlyga* tam, kad esiniai mums pasirodo kaip baisūs ir keliantys grėsmę (*ibid.*: 141). Be to, baimingumas atveria ne tik grėsmingus esinius, bet ir *grėsmės išvengimo galimybę*; paradoksalu, bet pati grėsmės išvengimo galimybė

⁴ „die verfallende Flucht in das Zuhause der Öffentlichkeit ist Flucht vor dem Unzuhause, das heißt der Unheimlichkeit, die im Dasein <...> liegt“.

dalinai konstituuoja baimę (*ibid.*: 141). Tai reiškia, kad baimingume atsiskleidžia grėsmės, kurios gali nutikti, bet nebūtinai nutiks.

Tad tai yra baimės samprata, kurią girdime posakyje „baimės akys didelės“. Todėl vietoje gyvatės miške kaip Heideggerio *Furcht* atveji siūlau įsivaizduoti „nervingumą“ – polinkį baimintis tikrų ar galimų grėsmių: įvairių, nuolat gresiančių *deadline*, skurdo, „slaptų kėslų“, „pasaulinio šamokslo“ ir pan. Šios grėsmės yra ne savaime grėsmingos, o tokios tampa baimingumo persmelktos štai-būties akiratyje. Baimės savitumas nėra vien tai, kad ji turi objektą. Jos savitumas atsiskleidžia *baimingume*, kuris yra bauginančių objektų galimybės sąlyga. Bandydami suprasti Heideggerio *Furcht*, turėtume klausti apie tai, kokia yra *baimingumo* sąranga.

(b) Mūsų nagrinėjamas teiginys užsimeria, kad viena iš pamatinių baimingumo sąrangos prielaidų yra „įklimpimas į pasaulį“. Kaip jau minėta, įklimpimo sąvoka nurodo į štai-būties kasdienybę charakterizuojančią neautentiškos savimonės formą. Taigi – neautentiška savimonė yra viena iš pagrindinių baimingumo prielaidų.

Neautentiška savimonė baimę sąlygoja ta prasme, kad apibrėžia tai, *dėl ko* (*worum*, t. y. kam tokiam kyla grėsmė) ir *prieš ką* (*wovor*, t. y. prieš kokį objektą) yra baiminamasi. Heideggeris nurodo, kad baimėje visuomet yra baiminamasi „dėl savęs“. Tačiau ką tai reiškia, kad „dėl savęs“? Neautentiška štai-būties „save pačią“ tapatina su viešojoje erdvėje aptinkamomis gyvenimo galimybėmis. Todėl baimingumą galime interpretuoti kaip nusiteikimą bijoti dėl „savęs paties“ kaip *das Man*, t. y. kaip viešojo pasaulio dalyvio. *Baimė, kaip „į pasaulį įklimpęs nerimas“*, *atskleidžia intersubjektyviąją plotmę baimės sąrangoje*. Tai yra „nervingumas dėl savo vietos pasaulyje“, nusiteikimas matyti ir išžvelgti grėsmes „savo vietai po saule“. Kartu tai reiškia, kad baimingumas nėra išimtinai „individa“ liečianti nuotaika. Būdamą įmesta į kasdienybę ir viešąjį pasaulį, štai-būties neišvengiamai ir spontaniškai „persiima“ baimingumu.

Savo konkrečiame pasaulio kontekste kai kurias iš jai prieinamų galimybių štai-būties išgyvena kaip „sau pačią“ priklausančias ir, analogiškai, „save pačią“ supranta per galimybes, kuriomis rūpinasi (*ibid.*: 337). „Savo“ galimybių „turėjimas“ yra neautentiškos štai-būties savasties pagrindas; tačiau kartu *galimybių „turėjimas“ yra prielaida jas prarasti* ir per jų netektį netekti savo neautentiškos savasties „turinio“, tokiu būdu tapti „nieku“. Taigi galimybių, kurios plačiąja prasme sudaro mano neautentišką „savastį“, turėjimas yra pamatinė baimingumo prielaida, t. y. bijo tik tas, kas turi ką prarasti; arba, tiksliau sakant, bijo tik tas, kuris „save“ tapatina su galimybėmis, kurias gali prarasti (*ibid.*: 141). Baimingumas yra *baimė netekti „savęs“ per netektį to bei tu, ką laikome „savais“*.

Kadangi buvimo „savimi“ pagrindas yra viešasis pasaulis kaip anonimiška „kitų“ erdvė, baimę galima interpretuoti ir taip: tai yra *baimė, netekus „savųjų“ galimybių, pavirsti „nieku“ „kitų“ akivaizdoje*. Čia ryškėja ir tai, *prieš ką* baiminasi baimingumas: gąsdina grėsmės, grasinančios „kitų“ akivaizdoje „nieku“ paversti mano gyvenimą. Pavyzdžiui, mane gali gąsdinti naujas kolega darbovietėje – jį aš matau kaip grėsmę „savo vietai kolektyve“. Apibendrinant galima teigti taip: baimingumas yra, bijant tapti „nieku pasaulyje“, budriai ir dėmesingai sekti aplinkybes, kurios galėtų iš manęs atimti tai, kas leidžia man būti „kažkuo“. Kasdienis gyvenimas teikia daugybę baimingumo pavyzdžių: tai pagrindas tarpusavio

stebėjimui, „įvaizdžio“ saugojimui, selektyviam informacijos atskleidimui ir nuslėpimui, susisikirstymui į „savų“ ir „priešiškų“ interesų grupes ir t. t. Ir atvirksčiai – patekimas į bet koki kolektyvą ir buvimas jame „kažkuo“ sudaro sąlygas persiimti baimingumu.

Kartu gilesne prasme šio „nervingumo dėl savo vietos pasaulyje“ šaknys glūdi nerime (*Angst*). Tai reiškia, kad „savoji vieta pasaulyje“ nėra išimtinai pagrindinis štai-būties rūpestis. „Savoji vieta“ parūpsta tuo pagrindu, kad štai-būties išgyvena pamatinį nejaukumą (*Unheimlichkeit*), buvimą-ne-namie (*Unzu Hause*) ir per šias nuotaikas klimpstą į viešąjį pasaulį, ieškodama jame savo vietos (*ibid.*: 189). Baimės šaknys – nerimavime, ieškant „savo vietos pasaulyje“, atkristi atgal į nejaukumą ir buvimą ne-namie.

Kaip papildoma šios interpretacijos išvada yra ta, jog Heideggeris *Būtyje ir laike* apie baimę kalba ribota prasme. Baimė, kaip „įklimpimo į pasaulį“ grindžiamas fenomenas, neapima tokių baimės formų, kuriose lemiamą vaidmenį turi ne intersubjektyvusis, o veikiau kūniškas štai-būties aspektas, pvz., patyrus traumą slidinėjant, bijoti slidinėti, įkandus šuniui, bijoti šunų ir t. t. Tai yra su konkrečia kūniško sukrėtimo patirtimi susijusios, situatyvios baimės. Tačiau Heideggerio aprašoma baimė nurodo į generalizuotą baimingumą, į kurio akiratį gali patekti bet kokie reiškiniai, jei tik jie atsiskleidžia kaip galintys vienaip ar kitaip naikinti štai-būties neautentišką, intersubjektyviai konstituoatą savastį sudarančias galimybes.

(c) Toliau išskleisiu antrąją cituoto teiginio dalį, kurioje teigiama, kad baimė yra „nuo savęs paties paslėptas nerimas“. Noriu parodyti, kad šiame teiginyje artikuliuotą paslėpimo fenomeną Heideggeris paaiškina per *užmiršimo* (*Vergessen*) struktūrą, aprašytą 68-ajame *Būties ir laiko* skyriuje, kuriame nagrinėjamas baimės ir nerimo nuotaikoms būdingas laikiškumas.

Apskritai paslėpties (*Verborgenheit*) fenomeną Heideggeris apmąsto plėtodamas savąją tiesos sampratą, kurioje, atsispidamas nuo graikiško žodžio *aletheia*, tiesą interpretuoja kaip nepaslėptį (*Unverborgenheit*). Tiesos sampratą Heideggeris nori išlaisvinti iš klasikinės tiesos, kaip atitikimo tarp teiginių ir dalykų, sampratos. Šiuo požiūriu kaip tiesos priešybę jis mato ne „melą“ ar „klaidingus teiginius“ apie pačius dalykus, o veikiau pačius dalykus po aiškumo ir savaimė suprantamumo regimybe paslepiančią kalbą, t. y. tokią kalbą, kuri skleidžiasi minėtoju plepalų (*Gerede*) pavidalu. Vis dėlto cituojamame teksto fragmente Heideggeris apie paslėpimą kalba analizuodamas baimės ir nerimo nuotaikas; baimė yra „sau pačiam paslėptas nerimas“. Šis teiginys sufleruoja, jog patį paslėpimo fenomeną galima suvokti plačiau: *paslėpimo funkciją atlieka ne vien plepalai, tačiau ir nuotaikos*. Baimė kaip tik ir atsiskleidžia kaip viena iš dalykus *paslepiančių* nuotaikų: *paslėpimas įvyksta kaip baimės nuotaiką charakterizuojantis užmiršimas*.

Kad nuotaikos turi ne tik pasaulį atveriančią, tačiau ir *užveriančią* prasme, Heideggeris pažymi jau pačiose pirmosiose štai-būties nuotaikas žyminčio *Befindlichkeit* egzistencialo analizėse, kuriose nurodoma, kad nuotaikos atveria štai-būčiai jos įmestį į būtį-pasaulyje, bet „atveria ne tiesaus žvilgsnio į įmestį būdu, tačiau kaip atsigręžimas ir nusigręžimas <...> ir visų pirmiausia bei dažniausiai vengiančio nusigręžimo būdu“⁵ (Heidegger 2002:

⁵ „die Stimmung erschließt nicht in der Weise des Hinblickens auf die Geworfenheit, sondern als An- und Abkehr <...> und zunächst und zumeist in der Weise der ausweichenden Abkehr“.

135). Kitaip sakant, nuotaikos nėra vien būties-pasaulyje situacijos „nudažymas“ tam tikros nuotaikos „spalva“. Nuotaikoms būdinga sudėtinga „atsigręžimo į tai“ / „nusigręžimo nuo to“, kas kaip fenomenas duota štai-būčiai, dinamika. Šia prasme nuotaikoms būdingas ne tik pasyvumo, bet ir *aktyvumo* momentas (Sodeika 2015: 111). Atverdamos vienus fenomenus, nuotaikos taip pat kitus fenomenus *užveria*: „„viso labo tik nuotaika“ atveria „štai“ momentą pirmapradiškiau, tačiau taip pat ir užveria jį neprieinamiau, nei bet koks ne-suvokimas“⁶ (Heidegger 2002: 136). Taigi, baimėi būdingą užmiršimą reikėtų matyti kaip procesą, kuriame yra užveriamas ir paslepiamas nejaukumo jausmas ir nejaukume atsiskleidžiančios štai-būties egzistencinės duotybės. Tiksliau sakant, paslepiamos ne „bet kokios“ duotybės, o pats „štai“ (*Da*) momentas štai-būties (*Da-sein*) sąraangoje. Šis momentas nurodo į pamatinį štai-būties atvirumą esiniams, kurį, Heideggerio požiūriu, persmelkia nejaukumo (*Unheimlichkeit*) jausmas. Šis atvirumas nėra be „turinio“. Svarbiausias (kasdienio gyvenimo požiūriu) šiame atvirume atsiveriantis turinys – visuminė žmogiškosios egzistencijos laiko perspektyva, autentiškasis laikas kaip įmestis į būti-myriop (*ibid.*: 344). Žvelgiant iš *Būties ir laiko* pozicijų, visos nuotaikos yra atsigręžimo / nusigręžimo santykiyje su „štai“ momentu. Baimę reikėtų matyti kaip nuo pamatinės atvirybės nusigręžusią nuotaiką; baimę charakterizuojantis užmiršimas yra nusigręžimo nuo būties-myriop būdas.

Užmiršimą Heideggeris traktuoja kaip pozityvią prasmę turintį fenomeną (*ibid.*: 339); tai ne tiek kažko turėta „praradimas“, kiek dėmesio perkėlimas nuo vieno dalyko prie kito. Tai yra savitas štai-būties buvimo būdas; ne vienkartinis įvykis, o veikiau „tendencija užmiršti“, kurią Heideggeris *Būtyje ir laike* išskleidžia per laikiškumo struktūrų prizmę. Užmiršimui būdingą laikiškumą mąstytojas pavadina į lietuvių kalbą sunkiai išverčiamu terminu *Gewärtigende-Gegenwärtigung* (*ibid.*: 342), kurį verčiu kaip „ateitį nujaučiantį susitelkimą į dabartį“. Kartu baimės laikiškumui būdingas sumišimas (*Verwirrung*). Šie momentai yra tarpusavyje susiję ir charakterizuoja baimės nuotaiką kaip *užmiršimą*, kuris įvyksta *per ateitį nujaučiantį, sumišusį susitelkimą į dabartį*. Tai ateities grėsmes (viešajame pasaulyje) nujaučiantis susitelkimas į įvairius, nuo grėsmių apsaugoti turinčius „reikalus“. Kasdienis išsimėtymas tarp jų sudaro sąlygas *užmiršti štai-būtį nuolat charakterizuojančius nejaukumo ir buvimo-ne-namie jausmus*. Autentiško nerimo nuotaikoje štai-būtis yra gražinama į tiesioginę „akistatą“ su štai-būtį persmelkiančiu nejaukumu ir įmestimi į būti-myriop, kas atveria štai-būties egzistenciją visuminėje laiko perspektyvoje (*ibid.*: 344), o baimėje šis nejaukumas yra užmirštas per susitelkimą ir kartu susiaurėjimą ties tuo, „ką reikia daryti dabar pat“. Mąstytojo žodžiais: „užsimiršimui baimėje būdingas šis sumišęs susitelkimas (*Gegenwärtigen*) į tai, kas arčiausia ir geriausia (*Nächsten-Besten*). <...> Užsimiršęs susitelkimas į prieš akis mirguliuojančių galimybių sukūrį įgalina sumaištį, kuri ir sudaro baimėi būdingą nuotaikos kokybę“⁷ (Heidegger 2002: 342).

⁶ „die »bloße Stimmung« erschließt das Da ursprünglicher, sie verschließt es aber auch entsprechend hartnäckiger als jedes Nicht-wahrnehmen“.

⁷ „Zum Sichvergessen in der Furcht gehört dieses verwirrt Gegenwärtigen des Nächsten-Besten. <...> Das selbstvergessene Gegenwärtigen eines Gewirrs von schwebenden Möglichkeiten ermöglicht die Verwirrung, als welche sie den Stimmungscharakter der Furcht ausmacht“.

Užmiršimo struktūrą galima iliustruoti kaip pavyzdį pasitelkiant skurdo baimę. Kaip minėta, baimėje jaudinamasi dėl galimybių, kurios yra mano „savastis“ ir leidžia „kitų“ akivaizdoje būti „kažkuo“. Skurdas čia pasirodo kaip grėsmė mano galimybėms, pvz., išlaikyti šeimą, „turiningai“ leisti laiką ir t. t. Tai yra tai, „dėl ko“ (*worum*) yra bijoma. Kartu tampa akylas situacijoms (tam, „prieš ką“, *wovor*), galinčioms pakenkti mano finansinėms perspektyvoms: bijau žmonių, kurie gali „sujaukti mano planus“, todėl renkuosi, su kuo ir ką kalbėti; bijau „švaistyti laiką“, kurį galėčiau atiduoti darbui; bijau infliacijos ir t. t. Reaguodamas į baimingumo akiratyje matomas grėsmes, pasineriu į „reikalus“, kurie turėtų mane nuo jų apsaugoti: apsiimu padaryti vis daugiau darbų; ieškau būdų save disciplinuoti, kad „nešvaistyčiau laiko“; sportuoju, kad didinčiau savo „efektyvumą“, ir t. t. Mano dėmesys išsimėtęs tarp visų šių dalykų: galimybių, kurias bijau prarasti; joms gresiančių grėsmių; priemonių nuo jų apsisaugoti. Šis išsimėtymas yra užsimiršimą baimėje charakterizuojanti sumaištis (*Verwirrung*). Šitaip kasdienis „nervingumas dėl savo vietos pasaulyje“ ir pastangos jame „įsitvirtinti“ atveria kasdienį pasaulį siaurame, „neatidėliotinių rūpesčių“ apibrėžtame horizonte, laiko štai-būtį persmelktą baimingo susirūpinimo „savimi“ nuotaikos. Kol užvaldžiusi baimės nuotaika, apskritai sunku „pamatyti“ kažką daugiau nei vis naujus rūpesčius, kuriais reikia pasirūpinti, o visuminė laikino gyvenimo perspektyva lieka užmarštyje.

Kalbant apie užsimiršimą kaip dalyvavimą viešajame pasaulyje taip pat svarbu pastebėti, jog viešasis *pasaulis turi laikišką struktūrą*. Tai leidžia *traktuoti užmiršimo fenomeną kaip dalyvavimą kolektyviniame viešojo pasaulio laike*.

Kaip teigia Heideggeris, viešojo erdvė laiką suvokia kaip vienas su kitu sukabintų „dabarties“ momentų seką, kurioje išsidėstę buvę, esami ir būsimi „pasaulio įvykiai“. Neautentiškai suprasdama save, štai-būtis išgyvena save kaip esančią šio „laiko viduje“ (*innerzeitig*) (*ibid.*: 377) ir kaip „pasaulio įvykių“ determinuojamą subjektą. Analogiškai ir kasdienis neautentiškas gyvenimas yra pripildytas daugiau ar mažiau detalai sudėliotame „kalendoriujė“ vienas po kito sekančių „reikalų“, kuriais „būtina“ pasirūpinti (*ibid.*: 337). Neautentiškas gyvenimas yra šių „reikalų“ nulemtas subjektas, t. y. viešajame laike išsidėstę reikalai reguliuoja neautentiškos kasdienybės struktūrą ir tempą. Šokinėjant nuo vieno „reikalo“ prie kito, kasdienis gyvenimas vyksta nuolat atsinaujinančio susitelkimo į dabartį (*Gegenwärtigung*) ir užmiršimo būdu. Heideggeris pastebi, kad neautentiškai egzistencijai būdingas nuolatinis „laiko trūkumas“. Jos kasdienybė yra pripildyta „pasaulio“ padiktuotų reikalų ir todėl kitkam „nebelieka laiko“ (*ibid.*: 410). Laiko trūkumą šia prasme Heideggeris mato kaip *neautentišką santykį su savuoju laiku*, t. y. kaip įklimpimą į „pasaulio laiką“ ir kartu *autentiškojo laiko, kaip įmesties į būtį-myriop, užmiršimą ir apleidimą* (*ibid.*: 410)⁸.

Kalbant apie „laiko trūkumą“, čia vėl svarbus baimės, kaip pasaulį atveriančios nuotaikos, vaidmuo. Būtent baimės nuotaika yra galimybės sąlyga tam, kuo „*būtinai reikia*“

⁸ Iš sociologinės perspektyvos laiko trūkumas, kaip modernių visuomenių fenomenas, puikiai aptariamas Mildos Pivoriūtės ir Karolinos Poškauskaitės studijoje apie greitojo ir lėtojo laiko struktūras, kurias galima matyti neautentiško ir autentiško laiko perspektyvoje (Pivoriūtė, Poškauskaitė 2019).

rūpintis. Kasdieniai darbai tampa „neatidėliojamais reikalais“ patekę į baimingumo formuojamą akiratį. Kaip ateitį nujaučiantis susitelkimas į dabartį, baimingumas mato „artėjančias grėsmes“ štai-būties savastį apibrėžiančioms galimybėms ir todėl visa, kas turėtų apsaugoti nuo šių grėsmių, pasirodo kaip „tai, kuo reikia pasirūpinti kuo greičiau“.

Apibendrinant galima pasakyti, kad užmiršimą Heideggeris apmąsto neįprasta prasme: ne kaip kognityvinį reiškinį, kuomet užmirštamasis kažkoks faktas, o kaip afektyvumo srities fenomeną, kur užmiršimo „objektas“ yra būtent jausmas arba nuotaika, konkrečiai – štai-būtį *nuolat* sąlygojantis neįprasto jausmas ir jame atsiveriantis laikas kaip įmestis į būtį-myriop. Neįprastumas yra užmirštamasis per baimę ir jos formuojamo dėmesio centre atsiskleidžiantis „rūpesčius“. Tai užmiršimas *už-si-miršimo* prasme, analogiškas procesui, kurį, *Pamatinėse metafizikos sąvokose* kalbėdamas apie nuobodulį, Heideggeris artikuliuoja kaip *Zeitvertreib* – „laiko stūmimą“. Heideggeris pažymi, kad nuobodžiaujant ir ieškant, kaip „prastumti laiką“, „laiko stūmimo“ objektas yra ne „laikas“, o veikiau laike trunkantis ir slegiantis *nuobodulys*; laiko stūmimas yra intencija per išitraukimą į įvairias veiklas ir jų teikiamus potyrius išstumti *nuobodulio jausmą* iš patyrimo lauko (Heidegger 2004: 140). Analogiškai, užmiršimas *Būtyje ir laike* yra neįprasto užmiršimas per 1) nūsukimą nuo neįprasto ir įklimpimą į pasaulį, 2) įklimpime pasirodančią baimę, susirūpinimą štai-būties „savastį“ apibrėžiančiomis galimybėmis ir 3) išitraukimą į viešojo pasaulio laiką, išsimėtymą tarp „rūpesčių“.

Kasdienis užsimiršimas plepaluose, smalsulyje bei dviprasmybėje

Šiame skyriuje plačiau apžvelgsiu neįprasto sąlygojamas užsimiršimo formas. Baimės nuotaika neturėtų būti matoma kaip vienintelis užsimiršimo būdas. Užsimiršimas yra būdingas bendrai toms nuotaikoms, kurios pasižymi ateitį nujaučiančiu susitelkimu į dabartį (*gewärtigende-Gegenwärtigung*) (pvz., tai gali būti ne tik to, kas „bloga“, bijanti baimė, tačiau nekantraujantis išsiblaškytas belaukiant kažko „gera“), tačiau taip pat ir toms, kurios pasižymi ateities netematizuojančiu susitelkimu į dabartį (*ungewärtigende-Gegenwärtigung*) (Heidegger 2002: 410). Gyvenimas, kuris yra „laisvas nuo rūpesčių“ ir kuriame baimė nėra dominuojanti kasdienybės nuotaika, nebūtinai bus laisvas nuo postūmio į užsimiršimą. Pamatinis štai-būties neįprastumas veikia štai-būtį net ir tuomet, kai „viskas yra gerai“; neretai neįprastumas kaip tik ir pasirodo atviru pavidalu tuomet, kai pavojaus nuojauta atslūgsta (*ibid.*: 134). Galime numanyti, kad tokiu atveju neįprastumas tampa prielaida *nuoboduliui*, t. y. postūmiui į užsimiršimą net ir tuomet, kai joks pavojus nesukuria aplinkybių užsimiršti. Taigi, štai-būties atvirybę persmelkiantis neįprastumas yra prielaida įvairioms užsimiršimo formoms ir patį baimės fenomeną kasdienybės fone leidžia matyti šalia kitų užsimiršimo būdų. Toliau parodysiu, kad Heideggerio artikuliuojamas neautentiškos kasdienybės charakteristikas – *plepalus, smalsulį ir dviprasmybę* – taip pat galime matyti kaip užsimiršimo formas.

Kad plepalai yra būdas paslėpti neįprastumą, trumpai užsimena ir pats Heideggeris. Bendrai plepalų sąvoka nurodo į kasdienį būdą, kuriuo per kalbą atsiskleidžia „pasaulis“ ir „dalykų padėtis“ jame. Plepalai gali skleisti per gyvą pokalbį su žmogumi, pranešimą

žiniasklaidoje, įrašą socialiniame tinkle ir t. t. Šiam kasdieniam pasaulio atsiskleidimo būdai būdinga tai, kad „dalykai“ atsiskleidžia kaip aiškūs, suprantami ir prieinami, per plepalus paaiškėja, „kaip iš tiesų yra“, ką „reikia“, „galima“ ar „negalima“ daryti ir pan., ir kartu apsieinama be nuoseklaus, asmeniško susidūrimo su aptariamu dalyku. Plepalai „vysto indiferentišką suprantamumą, kuriam niekas nėra užverta“ (Heidegger 2002: 169), tačiau gilesne prasme plepalai kaip tik *užveria* priėjimą prie pačių dalykų, ne tik paslėpdami juos po suprantamumo regimybe, tačiau maskuodami neįjaukume atsiveriantį, štai-būčiai būdingą egzistencinio užtikrintumo trūkumą (*ibid.*: 169).

Kitai sakant, plepalai leidžia pabėgti nuo neįjaukumo ir „jaukiai“ pasijusti suprantamoje kalboje. Kaip iliustraciją pateikime elementarią kasdienio gyvenimo situaciją, kuomet tyloje būnant su kitu žmogumi darosi neįjauku ir randasi noras kalbėti apie bet ką, kad tik neįjaukumo jausmas pranyktų. Pradėjus kalbėti, net jei pokalbis ir yra „visai įdomus“, neretai lieka nuojauta, kad neįjaukumas nepranyko, o viso labo iš pirmo plano atsitraukė į foną. Šia prasme pokalbis yra užsimiršimo būdas, kuriame mūsų dėmesys „išsigelbsti“ iš neįjaukumo, rasdamas prieglobstį tame, apie ką yra kalbama. Kaip ir baimėje, taip ir plepaluose galima atpažinti *Gegenwärtigung* – susitelkimo į dabartį (t. y. į aptariamą dalyką) – struktūrą, kuri leidžia užsimiršti. Tame neįjaukumas niekur nedingsta ir nuolat gali grįžti į pirmą planą nepaisant to, kiek daug ar mažai jau esame kalbėję su savo pašnekovu. Analogiškai galime suprasti įvairias kitas plepalų apraiškas. Plepalų, kaip neproblemiškos ir „suprantančios“ kalbos, prieglobstyje ieškoma užuovėjos nuo štai-būti persmelkiančio neįjaukumo.

Neįjaukumo fenomenas ne mažiau svarbus kalbant ir apie kasdienį supratimą charakterizuojantį smalsulį arba, vokišką žodį *Neugier* verčiant pažodžiui, naujumo geismą. Lietuvoje įprasta *Neugier* versti kaip „smalsumas“ ar „smalsulys“, tačiau, siekdamas pabrėžti man rūpimą kasdienybės aspektą, laikinai vartosiu „naujumo geismo“ terminą. Noriu akcentuoti, kad *Neugier* nėra „paviršutiniškas smalsavimas“, o gili ir galinga kasdienio gyvenimo tendencija, sunkumas būti „vienoje vietoje“ ir postūmis nuolat judėti kažkur „tolyn“.

Naujumo geismas charakterizuoja santykį su kasdieniu pasauliu ir jo reiškinius; čia yra būdinga dalykus „pamatyti ne tam, kad suprastume, o dėl paties pamatymo“ ir, tai pamačius, judėti prie kažko „nauja“ (*ibid.*: 172). Kalbėdamas apie „matymą dėl matymo“, „matymą“ Heideggeris omenyje turi ypatingą prasme, suvokdamas tai kaip *procesą*, kurio esmė yra *Ent-fernung* (*ibid.*: 172), t. y. „atstumo pašalinimas“ kaip to, kas „tolima“ ir „nematoma“, padarymas „artima“ ir „matoma“. Matymo esmė yra ne tiek „objekto turėjimas regos lauke“, kiek pats atstumo pašalinimo, priartėjimo / priartinimo, „padarymo matomo“ procesas. Naujumas čia svarbus ne chronologine prasme, o kaip tai, kas „dar nematyta“. Šia prasme naujumo geismas charakterizuoja kasdienę būti kaip nuolat atsinaujinantį judėjimą link kažko „tolima“, neužsibuvimą (*das Unverweilen*) ties tuo, kas štai-būties akiratyje yra arti, bei kaip tendenciją išsiblaškyti (*sich zerstreuen*) tarp įvairių „dar nematytų“ buvimo galimybių, taip ir likti „be vietos“ (*aufenthaltslos*) (*ibid.*: 172).

Laikiškumo struktūra naujumo geisme yra panaši į baimės laikiškumą. Kaip ir baimę, naujumo geismą Heideggeris aprašo kaip užsimiršimą, kuris pasiekiamas per susitelki-

mą į dabartį (*Gegenwärtigung*). Baimėje yra susitelkiama „į kasdienius rūpesčius“, o naujumo geisme užsimirštama per susitelkimą į tai, kas „dar nematyta“. Kaip nuolatinis nusigręžimas (*Abkehr*) ir žvelgimas kažkur „tolyn“, tai yra nusigręžimas nuo nuolatos „čia pat“ esančio, iš pačios štai-būties atvirybės „kylančio“ nejuokumo jausmo (*ibid.*: 347–348). Tačiau naujumo geisme laikiškumas skiriasi tuo, kad dėmesys ieško kažko, kas peržengia kasdinių rūpesčių ribas, siekiama atsiplėšti (*entlaufen*) nuo ateitį nujaučiančio susirūpinimo (*Gewärtigung*) struktūros, prie kurios vis dėlto neautentiška štai-būtis yra prikaustyta (*ibid.*: 347). Pavyzdys būtų „prokrastinacijos“ reiškinys – spontaniškas dėmesio nukreipimas nuo neretai „neatidėliotino dėmesio reikalaujančių“ rūpesčių.

Tačiau naujumo geismas charakterizuoja ne tik kasdienį susidomėjimą, pvz., „pasaulio įvykiais“, tačiau persmelkia patį štai-būties istoriškumą, štai-būties santykį su savo galimybėmis ir reiškiasi kaip tendencija užmiršti turimas galimybes bei ieškoti naujų, t. y. dar neturėtų galimybių (*ibid.*: 391). Tad naujumo geismą galime traktuoti kaip „prokrastinuojančio gyvenimo“ prielaidą; t. y. dėl savo vietos pasaulyje bijantis, tačiau kartu pasirinkti kažkurią konkrečią vietą ir joje apsistoti vengiantis, vis naujų galimybių besizvalgantis kasdienybės tipas⁹,¹⁰. „Naujos“ galimybės čia reikalingos ne vien dėl jų pačių, o veikiau kaip *pretekstas užsimiršimui per nosisukimą nuo „ten, kur esama“ ir judėjimą į kažką „nauja“*. Tai postūmis *išlikti nuolatiniam judėjime dėl paties judėjimo*, ieškoti „neramybės ir sužadavimo per nesibaigiančias naujoves ir sutinkamų objektų kaitą“ (*ibid.*: 172). Šio judėjimo teikiamas psichinis sužadinimas suprastinas kaip aptartoms nusigręžimo ir užsimiršimo formoms analogiškas procesas.

Į naujumo geismą struktūriškai panašus ir dviprasmybės (*Zweideutigkeit*) fenomenas. Šis terminas nurodo į dviprasmišką neautentiškai egzistuojančio individo santykį su jo savastį apibrėžiančiomis galimybėmis. Viena vertus, individas egzistuoja tam tikrose, jam prieinamose galimybėse, jomis rūpinasi ir tapatina save su jomis, kita vertus, klausydamas to, ką „šneka pasaulis“, jau žino, kad jo gyvenimas „iš tiesų“ turėtų būti kažkoks kitoks (*ibid.*: 173). Kitais žodžiais dviprasmybės struktūrą apibūdinčiau kaip nediferencijuotą takoskyrą tarp „asmeninio“ ir „viešojo“ pasaulio, dviprasmišką santykį su savo „asmenine erdve“; nors ir turiu savo asmeninį gyvenimą, tačiau nesu jame tvirtai įsišaknijęs, nuolat žvalgausi į tai, ką „kiti“ daro, ir nujaučiu, kad mano gyvenimas turėtų būti kitoks, panašus į kažkurių kitų žmonių. Kasdienis gyvenimas dviprasmybėje yra „įtemptas, dviprasmiškas tarpusavio paisymas, slaptas vienas kito pasiklausymas“ (*ibid.*: 175). Dviprasmybei esmingiausia tai, kad, net jeigu gyvenimas ir pasikeičia geidžiama linkme, netrukus susi-

⁹ Įtaigiai panašias modernios kasdienybės formas iš sociologinės perspektyvos iliustruoja kita Mildos Pivoriūtės studija (Pivoriūtė 2020).

¹⁰ Verta pastebėti, kad iš visų trijų kasdienybės charakteristikų būtent kalbėdamas apie *Neugier* Heideggeris išryškina jo istorinių ištakų momentą, išvelgdamas jas antikinėje metafizikoje, kur „matymas“ yra paradigmintis santykio su būtimi būdas. Antikinę metafiziką Heideggeris laiko moderniojo mokslo ir technikos viena svarbiausių prielaidų, o pastaruosius laiko pagrindinėmis moderniojo laikmečio galiomis. Tai sufleruoja, jog *Neugier* Heideggeris galėjo traktuoti kaip specifiskai moderniam laikmečiui būdingą savybę. Vakarų metafizikos istorijos, būties užmaršties išraišką. Svarstyтина mintis, kad naujumo geismą fasilituoja ne tik nusigręžimas nuo nejuokumo, tačiau ir pati modernaus viešojo pasaulio struktūra, kuri yra pripildyta buvimo galimybių įvairovės, o jos laikas matomas per „sena“ ir „nauja“ trajektorijas.

domėjimas naujaja padėtimi dingsta; greitai vėl randasi nuojauta, kad „iš tiesų“ gyvenime turėtų būti kažkaip kitaip (*ibid.*: 173). Ši nuolat atsinaujinančios dviprasmybės dinamika leidžia manyti, kad dviprasmybės pagrindą sudaro naujumo geismui analogiška struktūra: nusigręžiant (*abkehrend*) nuo „štai“ (*Da*) momentą *Dasein* sąrangoje gaubiančio nejaukumo, nuolat žvelgti ir dairytis kažkur „tolyn“. Dviprasmybės dinamika gyvuoja tol, kol štai-būties kasdienybė klostosi kaip nusigręžimas nuo nejaukumo.

Išvados

Atliktas tyrimas nerimo „latentišką“ raišką kasdienybėje atskleidžia kaip dinamišką, prieštarinę kasdienybės sąrangą, kurią charakterizuoja dvilypis užmiršimo procesas. Viena vertus, nuo nerimo užsimirštama baimėje dėl „savo vietos pasaulyje“, kita vertus – užsimirštama būtent nusigręžiant nuo „savo vietos“ ir pasineriant į „plepalus“, „nepatirtus įspūdžius“, „kitų gyvenimus“ ir pan. Nors tai iš pažiūros vienas kitam prieštaraujantys procesai, nerimas / nejaukumas (ir būtis-myriop kaip laikiškas jo „turinys“) *Būtyje ir laike* atsiskleidžia kaip bendra abiejų šių procesų „šaknis“. Ši dvilypė užmiršimo sąranga iliustruoja, mano manymu, originalią ir menkai tyrinėtą Heideggerio išvalgą apie nuotaikų struktūrą: kad nuotaikos yra ne tik „pasyvus“ štai-būčiai duotos situacijos „nusidažymas“ išgyvenamos nuotaikos spalva, o turi ir *aktyvų* nususukimo / atsigręžimo, užvėrimo / atvėrimo santykio su „štai“ (*Da*) momentu ir jį persmelkiančiu nejaukumu aspektą. Nuotaika yra ir pasyvumas, ir aktyvumas, o užsimiršimas (latentiškumas) yra aktyvumo rezultatas. Užsimiršimu gali tapti bet kokia kasdienybės forma, kol ji yra nususukimas nuo „štai“ momento, nuo jame atsiveriančios visuminės (įmesties į būtį-myriop) laiko perspektyvos ir „susiaurėjimas“ (*Gegenwärtigung*) ties „dabartyje“ duotu uždaviniu, pramoga ar pan.

Tyrimas taip pat reikšmingai nuskaidrino Heideggerio neautentiškos kasdienybės sampratą. Pats Heideggeris neautentiškumą iš pradžių pristato kaip „susitapatinimą“ su viešojoje erdvėje duotomis buvimo galimybėmis. Tačiau mano analizė parodo, kad nerimas, formuodamas tendenciją susitapatinti su neautentišką savastį apibrėžiančiomis galimybėmis, kartu neleidžia to padaryti „iki galo“, tapdamas prielaida dvejonėms, neapsisprendimui. Neautentiškumui būdinga ne tik „laikytis“ savo tapatybės viešojoje erdvėje, bet ir atvirkščiai – nuolat žvalgantis „kitur“ ir į „kitus“, išgyventi nerimastingą *dvejonę* dėl savo tapatybės.

Pastaroji išvada paremia siūlymą *Angst* versti terminu „nerimas“. Kasdienė *Angst* prasmė atsiskleidė kaip dviprasmiškas mėtymasis tarp geismo būti „kažkur kitur“ ir kartu baimingo nenorėjimo prarasti to, kas „turima“. Ieškant *Angst* semantinių konotacijų, ši kasdienybės vaizdinį galima apibūdinti kaip „vietos neradimą“, „nežinią“, „nerimastin-gumą“ – tai vienos iš kasdienėje žodžio „nerimas“ vartosenoje pasitaikančių (nors ir jos neišsemiančių) reikšmių. Antra vertus, reikia pastebėti, kad *Angst* vertimas iš principo yra problemiškas dėl struktūrinės *Angst* dviprasmybės *Būtyje ir laike*. Kasdienė ir nekasdienė *Angst* prasmės fenomenologiniu požiūriu yra kokybiškai skirtingos ir todėl tikriausiai yra neįmanomas abi šias prasmes sujungiantis vertimas; svarstyta, kad abi šias prasmes su-

jungti nėra visiškai pakankamas ir pats vokiškas žodis *Angst*. Vertimas terminu „nerimas“ yra parankus dėl šio žodžio lankstumo, kuris leidžia užčiuopti ir nekasdienio, baugaus susilietimo su Nieku / mirtimi, ir užsimiršančio kasdienybės nerimastingumo prasmės.

Literatūra

- Elkholy, S. N., 2008. *Heidegger and a Metaphysics of Feeling*. London and New York: Continuum.
- Grigas, J., 2021. Ambivalencija S. Kierkegaard'o nerimo (*Angest*) sampratoje. *Problemos* 99: 148–160. <https://doi.org/10.15388/Problemos.99.11>
- Heidegger, M., 1992. *Rinkiniai raštai*, vertė Arvydas Šliogeris. Vilnius: Mintis.
- Heidegger, M., 2002. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Heidegger, M., 2004. *Die Grundbegriffe der Metaphysik. Welt – Endlichkeit – Einsamkeit*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M., 2014. *Būtis ir laikas*, vertė Tomas Kačerauskas. Vilnius: Technika.
- Luks, L., 2020. Negative Moods as the Only Possible Locus of Ontological Experience. *Problemos* 98: 83–93. <https://doi.org/10.15388/Problemos.98.7>
- Magurshak, D., 1987. Despair and Everydayness: Kierkegaard's Corrective Contribution to Heidegger's Notion of Fallen Everydayness. In: *International Kierkegaard Commentary: The Sickness Unto Death*, ed. R. L. Perkins. Macor: Macor University Press, 209–237.
- Neuber, S., 2017. Latent Moods in Heidegger and Sartre: from Being Assailed by Moods to Not Conceding to (some) Moods that Assail Us. *Philosophia* 45: 1563–1574. <https://doi.org/10.1007/s11406-017-9815-2>
- Piette, A., 2014. Existential Anthropology: What Could it Be? An Interpretation of Heidegger. *Argument* 4: 229–246. Prieiga per internetą: EBSCOhost.
- Pivoriūtė, M., 2020. „Kai ateina laikas išvykti, nors ir nėra aiškaus kelionės tikslo“: jaunų žmonių tapatumo paieškos ir amžiaus ketvirčio krizė. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 46: 69–94. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2020.1.22>
- Pivoriūtė, M., Poškauskaitė, K., 2019. Kai nebetenkina „per daug ir per kažkaip“: egzistenciniai pokyčiai kintant gyvenimo ritmui. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 45 (2): 39–67. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2019.2.15>
- Sodeika, T., 2015. Heideggerio πόλεμος. *Religija ir kultūra* 16–17: 100–123. <https://doi.org/10.15388/Relig.2015.8>